

Herb jako symbol miasta

Fakty z dziejów
naszego miasta
Zebrał i opracował
Wiesław Jedliński

Herb Malborka w ciągu przeszło siedmiu wieków zmieniał się wielokrotnie. Powstał w końcu XIII w. jako reprezentacyjny i własnościowy symbol miasta. Używany był przez przedstawicieli władz miejskich, które prowadziły kancelarię i wystawiały różnego rodzaju dokumenty. Opatrzony pieczęcią z herbem czyniły je bardziej wiarygodnymi, dodawały powagi i splendoru, a w okresie powszechnego analfabetyzmu zastępowały podpis. Poza tym budziły pewność i zaufanie między mieszkańcami i przedstawicielami samorządu miejskiego.

Nie znamy dokładnie daty powstania malborskiego herbu. Wiemy jednak, że w zachowanym tekście łacińskim dokumentu lokacyjnego z 1304 roku znajduje się odcisk pieczęci z wizerunkiem herbu. Przedstawia on fragment ceglanego muru z blankami i zamkniętą bramą. Ponad murem wznoszą się trzy wieże ze spiczastymi dachmami. Na środkowej wieży szerszej i nieco wyższej znajduje się tarcza z krzyżem - świadectwo przynależności do państwa krzyżackiego. Na odcisku pieczęci znajduje się następujący napis w otoku: MARIENBURG SIGILLUM CIVITUM INGIWITATE. Na jednym z najstarszych dokumentów zachował się również odcisk małej, sekretnej pieczęci, na której wizerunek herbu przedstawiony jest w sposób uproszczony. Różni się on od opisanego tym, że wizerunek muru z blankami i trzema wieżami jest schematyczny. W przeciwieństwie do dużej pieczęci mur z blankami jest półkolisty - przed zamkniętą bramą widnieje krata, a na środkowej wieży brak jest tarczy krzyżackiej. Na pieczęci tej znajduje się w otoku łaciński napis: MARIENBURG SEC TV CIVITATIS! Do dziś nie rozstrzygnięto, która z pieczęci jest star-

szą; zdania uczonych na ten temat są podzielone.

Od tego czasu wizerunek herbu ulegał stopniowej zmianie. Krzyżacy, Prusacy i Niemcy sięgali, ze względu na obecność tarczy krzyżackiej, do wizerunku umieszczonego na dużej pieczęci. Polacy natomiast nawiązywali do wizerunku umieszczonego na małej, sekretnej pieczęci, pozbawionej tego elementu. W okresie, kiedy Malbork był siedzibą władz polskich, z pieczęci miasta znikła (poza pewnym okresem) tarcza krzyżacka. W herbie z 1527 roku widoczny jest układ architektoniczny z małego, sekretnego stempla przedstawiającego półkolisty wygięty mur z trzema wieżami, z których środkowa ma cztery a dwie boczne po trzy otwory okienne. Brak już napisu i tarczy krzyżackiej z krzyżem. Pieczęci takich używano aż do pierwszego rozbioru Polski, w 1772 roku. Godne uwagi jest to, że z XVI wieku, a więc z okresu kiedy Malborkiem zarządzali starostowie polscy, zachował się w zbiorach Muzeum Zamkowego wizerunek miasta na kamiennym kartuszu opleciony girlandą. Podobny herb uwieczniono również w kościele św. Jana na poręczy jednej ze stali. W roku 1750 herb Malborka przedstawiony jest w kształcie półkolistego muru z krenelażem i trzema wysmukłymi wieżami z otworami okiennymi oraz otwartą bramą z widoczną kratą.

Znaczne zmiany w symbolice herbu nastąpiły w czasach pruskich. Po 1772 roku wprowadzono do symbolu miasta czarnego orła pruskiego trzymającego w szponach tarczę z herbem Malborka o formie takiej, jaka miała miejsce w czasach polskich. W 1915 roku wszystkie miasta w Prusach otrzymały polecenie usunięcia herbów i pieczęci używanych w czasach polskich. Nawiązano wówczas do

tw. dużej krzyżackiej pieczęci miejskiej. W roku 1828 pojawił się herb miasta w postaci muru pruskiego z krenelażem i trzema wieżami. Na środkowej, szerszej wieży umieszczono tarczę z czarnym orłem pruskim, a tarczę krzyżacką i fragment kraty przesunięto w światło bramy. Herb taki można spotkać w górnej partii elewacji budynku Zespołu Szkół Zawodowych przy ul. 17 Marca, zbudowanego w 1865 roku (bez kraty). Później zachodzą dalsze zmiany w symbolice herbu. Przykładem tego jest południowa ściana Urzędu Pocztowego nr 1, zbudowanego w latach 1891-1893, na której brak już czarnego orła pruskiego. W świetle bramy pozostawiono natomiast tarczę krzyżacką. Po zwycięskim plebiscycie w 1920 roku władze niemieckie powróciły do pieczęci średniowiecznej, czyli dawnego wizerunku. Na środkowej wieży w miejscu czarnego orła pruskiego umieszczono tarczę krzyżacką. Na bocznych wieżach widoczne są po dwa podłużne okna. W dolnej części herbu usunięto kratę, pozostawiając jedynie zamknięte wrota bramy.

Po drugiej wojnie światowej w roku 1947 Zarząd Miasta wystąpił do władz o zezwolenie przyjęcia herbu miasta z 1577 roku. W 1948 roku powołano nawet specjalną 6-osobową komisję dla ustalenia herbu Malborka. Przeszeregano przy tym zasady, aby jego wizerunek pozbawiony był jakichkolwiek znamion krzyżactwa. Ostatecznie herb był kompilacją elementów z różnych okresów historycznych i przedstawiany był w różnych wersjach i wizerunkach. Pragnąc te sprawy uporządkować Rada Miejska podjęła w 1975 roku uchwałę, zgodnie z którą herbem Malborka jest wizerunek trzech wież zakończonych wielobocznymi dachami z kulami i oto-

czonych półkolistym murem przedbramiem i bramą zamkniętą w dwóch trzecich broną. Na środkowej wieży umieszczony jest czerwona tarcza, a na niej biały orzeł bez korony. Wieże muru zakończone krenelażem. Wieże są w kolorze cynobru, okna w bocznych wieżach koloru brązowego, dachy wież niebiesko-zielone, a brama w kolorze ugru. Herb taki można było oglądać w holu dworca PKP, na medalach, proporczykach itd. W 1992 roku, po transformacji, jak miała miejsce w naszym kraju, radni zatwierdzili statut miasta, w którym określono, że herbem będzie wizerunek trzech wież wielobocznymi dachami z kulami i półkolistym murem z przedbramiem i bramą zamkniętą w dwóch trzecich broną. Wieże i mur zakończone krenelażem.

Najbardziej istotną zmianą jest usunięcie godła państwa - orła bez korony obowiązującego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. A oto barwy elementów herbu: wieże i mur w kolorze cynobru, okna w kolorze czerni, dachy wież niebieskie a brona w kolorze ugru.

W dziejach herbu, mimo licznych zmian, niezmienny pozostaje układ architektoniczny złożony z muru zakończonego blankami posiadającego bramę oraz 3 wieże. Przyczyną powstania opisanego wizerunku było symboliczne podkreślenie znaczenia budwanego wówczas zamku. Wędląg powszechnego przekonania liczba 3, która znalazła swoje odbicie w trzech wieżach, występujących we wszystkich do tychczasowych herbach, miał być symbolem szczęścia, żywotności i bogactwa miasta i jego mieszkańców. Dziś herb jest powodem dumy mieszkańców, stanowi czynnik integracyjny odzwierciedla zmiany, jakie miały miejsce na przestrzeni wieków

"Gazeta Malbomska"
27.08.1998 r., str. 12